

Гаврилькевич В. К. Гуманізована й облагороджена соціально-психологічна ситуація як складова процесу особистісно орієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки / В. К. Гаврилькевич, С. Л. Крук // Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук : збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції, (Львів, 27–28 березня 2020). – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2020. – Ч. 1. – С. 7-11.

Гаврилькевич В. К.

*кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки*

Крук С. Л.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та педагогіки*

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький, Україна

**ГУМАНІЗОВАНА Й ОБЛАГОРОДЖЕНА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА СИТУАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОЦЕСУ
ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ
НА ЗАСАДАХ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ**

Особистісно орієнтована освіта на засадах гуманної педагогіки передбачає таку міжособистісну взаємодію між учителями і учнями, яка сприяє становленню і розвитку гармонійної особистості, здатної бути вільною у своєму волевиявленні, здійснювати усвідомлені життєві вибори, приймати виважені рішення в різноманітних життєвих ситуаціях і водночас бути відповідальною за наслідки зробленого вибору і прийнятих рішень. Беручи до уваги думку, що «особистість – це форма існування психіки людини» [1, с. 25], ми вважаємо, що саме зріла самостійна і відповідальна особистість є гідною формою, через яку можуть розкритися найкращі якості гуманної і благородної людини. Адже саме гуманна і благородна людина, на думку Ш. О. Амонашвілі, є метою і сенсом гуманної педагогіки [2, с. 38].

За психологічними законами становлення і розвиток особистості відбувається в процесі спілкування і спільної діяльності дітей і дорослих. Спілкування і спільна діяльність людей базуються на різноманітних відносинах, ставленнях, стосунках, які виникають під час міжособистісної взаємодії та проявляються певними рефлексивними реакціями і усвідомленими довільними діями. Із усієї сукупності міжособистісних відносин, ставлень, стосунків, реакцій і дій складається соціально-психологічна ситуація, яка є своєрідним середовищем, в якому відбувається спілкування і діяльність людей.

В освітньому процесі соціально-психологічну ситуацію створюють суб'єкти освіти. Суб'єкти особистісно орієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки для досягнення головної мети власної освітньої діяльності – виховання гуманної і благородної людини – мають створювати гуманну і облагороджену соціально-психологічну ситуацію. Для цього необхідно розуміти психологічний зміст явищ, із яких складається гуманізована і облагороджена соціально-психологічна ситуація, а саме: благородних реакцій, благородних дій, гуманних і благородних стосунків (відносин, ставлень). Проте, незважаючи на цю актуальну потребу педагогічної практики, гуманізована й облагороджена соціально-психологічна ситуація та психологічний зміст її складових ще не були предметом окремого дослідження.

Мета нашої статті – розкрити психологічний зміст явищ, із яких складається гуманізована і облагороджена соціально-психологічна ситуація.

Основний матеріал і результати дослідження. Як уже зазначено вище, гуманізована і облагороджена соціально-психологічна ситуація, складається із *благородних реакцій, благородних дій, гуманних і благородних стосунків (відносин, ставлень)*.

З психологічної точки зору, реакції являють собою розумові, емоційні та поведінкові (мовленнєві й рухові) рефлексорні відповіді на різноманітні зміни зовнішньої та внутрішньої ситуації.

Благородні реакції – це такі розумові, емоційні та поведінкові (мовленнєві й рухові) рефлексорні відповіді на різноманітні зміни зовнішньої та внутрішньої ситуації, які підпорядковані високій меті, тобто є доцільними стосовно загального блага.

Дія – це одиниця діяльності; довільна умисна опосередкована *активність*, спрямована на досягнення усвідомлюваної мети [3, с. 94].

Благородна дія – це одиниця *благородної діяльності*; довільна умисна опосередкована активність, спрямована на досягнення усвідомлюваної високої мети – загального блага.

Гуманна дія – це одиниця *гуманної діяльності*, довільна умисна опосередкована активність, яка базується на відчутті у собі та інших вищого духовного начала.

Стосунки у психологічному розумінні – це досить багатогранне поняття. У найзагальнішому розумінні воно означає взаєморозташування об'єктів та їхніх властивостей. Особливим типом стосунків є суспільні стосунки (відносини) як взаємозв'язки між соціальними спільнотами та їхніми властивостями, що виникають у процесі *спільної діяльності* [3, с. 94].

На рівні соціальних спільнот розрізняють, зокрема, *національні, групові, сімейні стосунки*. На рівні груп, зайнятих тією чи іншою діяльністю, – *виробничі, навчальні, ігрові стосунки*. На рівні взаємозв'язків між людьми в групах – *міжособистісні стосунки*. На рівні

взаємозв'язків між підструктурами особистості – *внутрішньо-особистісні стосунки*, які виявляють себе як *ставлення* особистості до себе, до інших і до світу в цілому.

Міжособистісні, сімейні, групові, національні стосунки є зовнішнім проявом внутрішньо-особистісних стосунків або ставлень (позасвідомих установок і свідомих налаштувань стосовно себе та інших), адже те, що людина носить у своєму внутрішньому світі, те вона виявляє і в зовнішньому світі. Якщо внутрішній світ людей (тобто, її внутрішньо-особистісні стосунки) буде наповнений гуманністю і благородством, то й міжособистісні, сімейні, групові, національні стосунки, що породжуватимуться ними, теж будуть гуманними і благородними. Відповідно і суспільство, що складатиметься із таких людей, буде таким, що всім у ньому буде добре.

Благородні стосунки (відносини, ставлення) – це такі взаємозв'язки між соціальними спільнотами, між людьми в групах, між підструктурами особистості та їхніми властивостями, що виникають у процесі спільної благородної діяльності, метою якої є загальне благо. Стосунки, що базуються на засадах загального блага, є водночас і *гуманними стосунками*.

Гуманні стосунки (відносини, ставлення) – це такі взаємозв'язки між соціальними спільнотами, між людьми в групах, між підструктурами особистості та їхніми властивостями, що виникають у процесі спільної гуманної діяльності, в основі якої лежить внутрішньо-особистісна потреба пошуку і відчуття у собі та інших вищого духовного начала.

Гуманне ставлення до себе і до інших, як і будь яке ставлення людини має свої ментальні (розумові), чуттєво-емоційні прояви та поведінкові прояви. Ментальні прояви нашого ставлення до себе і до інших – наше уявлення про самих себе та інших, ступінь нашого розуміння самих себе і інших, наші думки про себе і про інших (наші поняття, судження і умовиводи, що стосуються нас і інших). Чуттєво-емоційні прояви – наші почуття і емоції стосовно нас самих і інших. Поведінкові прояви є наслідком ментальних і чуттєво-емоційних проявів – наші слова і вчинки, що стосуються нас самих і інших.

Відповідно до визначення, поданого вище, *гуманне ставлення* до себе і до інших має такі прояви, як:

– розумові: уявлення про себе і про інших як про духовних істот, які поєднують в собі вище надземне і нижче земне начала, визнання вагомості та цінності кожної людини як духовної істоти, визнання прав і свобод кожної людини як духовної істоти, визнання власної відповідальності перед вищим духовним началом у собі, визнання відповідальності інших людей перед вищим началом в них, щирий інтерес до самих себе і до інших, прагнення якомога глибше і ширше зрозуміти самих себе і інших, світлосяйні піднесені думки про самих себе і про інших тощо;

– чуттєво-емоційні: повага до себе і до інших (почуття, що виникає із визнання вагомості та цінності кожної людини як духовної істоти), безумовна любов до себе і до інших, емпатія тощо;

– поведінкові: щирість (конгруентність) вербальної і невербальної поведінки у взаємодії з самими собою та іншими, слова і вчинки, спрямовані на допомогу самим собі та іншим як духовним істотам тощо.

Система внутрішньо-особистісних стосунків (ставлень) людини будується і розвивається, починаючи ще із внутрішньоутробного етапу її життя, спочатку позасвідомо шляхом інтеріоризації стосунків, що існують у соціальному оточенні дитини, а потім шляхом свідомого вибору. Перехід від позасвідомого до свідомого етапу відбувається поступово і займає тривалий час. Досить великий внесок у побудову системи внутрішньо-особистісних стосунків (ставлень) людини робить соціальне оточення дитини в умовах освітнього середовища. Тому, гуманізація і облагородження соціального оточення дитини в умовах освітнього середовища, яке створюється суб'єктами освіти, сприятиме гуманізації та облагородженню системи внутрішньо-особистісних стосунків (ставлень) людини.

Висновок. Гуманізована і облагороджена ситуація в умовах освітнього середовища створюється суб'єктами особистісно орієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки і складається із гуманних і благородних ставлень, відносин, стосунків, автоматизованих рефлексорних реакцій і довільних усвідомлених дій. В основі всіх цих психологічних явищ, з яких складається гуманізована і облагороджена соціально-психологічна ситуація, лежить внутрішньо-особистісна потреба суб'єктів освітнього процесу у пошуку і розкритті в собі та інших вищого духовного начала, а також прагнення до усвідомлюваної ними високої мети – загального блага.

Список літератури:

1 Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. Психологія особистості: підручник для студ. вищих навч. закладів. К., 2007. 296 с.

2 Амонашвілі Ш. О. Істина школи / пер. з рос. Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський Центр ім. М. К. Реріха, 2007. 74 с.

3 Психология: словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. М., 1990. 494 с.